ÇINARALTI

HAFTALIK FİKİR, SANAT MECMUASI

BU SAYIDAKİLER:

Halkevleri ..... Yusuf Ziya Ortaç

Dış memleketlerdeki Türklerin acınacak hallerine dair. H. E. Erkilet

Sanat mükâfatı ..... Çınaraltı

Şiirde Lirizm ..... Edip Ayel

Yeni Osmanlılar cemiyeti ve kadınlar ..... Mithat Cemal

Güller (şiir) ..... Edip Ayel

Hayat bir vazife mi, bir eğlence midir ? ..... Dr. Mustafa Hakkı Akansel

Destan (şiir) ..... Osman Yüksel

Kızılalma'nın yerleri ..... M. Fahrettin Çelik

Uzaklar (şiir) ..... Dündar Akünal

Kıpçak Türkleri ..... Mehmet Sadık Aran

Şaman Yakarışları ..... Turodar Turergi

Tahsildar Duası (hikâye) ... Şemsettin Kutlu

Akın (şiir) ..... H. Basri Çınar

Halk denen hazineye doğru (iktibaslar) ..... Behçet Kemal Çağlar

Seçme, güzel şiirler.

Sayı : 30 **Kuruş : 10**

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

Akbaba

En ince, milliyetçi mizah gazetesi

Her sayısında; Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon gibi en tanınmış ediblerin yazılarını, Cemal Nadir gibi en kıymetli bir karikatür üstadının resimlerini bulacaksınız.

Her hafta bir AKBABA okumak, size neş'e ve ümit verir.

Perşembe günleri çıkar

YENİ PUDRA

Renkleri ÖNÜNDE Kadınların HAYRETİ

Bu Pudralar, Sihirli bir "Colorimetrique,, makine ile istihsal edilmiştir.

TENİN GÜZELLİĞİNİ ON MİSLİ ARTTIRIR

Teninize en uygun gelecek pudranın tam ve hakikî rengini veren yeni bir "Colorimetrique,, makine icat edilmiştir.

Bu sayede, şimdiye kadar görülmemiş derecede emsalsiz güzellikte yeni pudra renkleri istihzar edilmesi imkânı hâsıl olmuştur. Bu yeni pudra, su geçirmez "Empermeabl" dır Yağmur ve rüzgâra rağmen bütün gün sabit kalır. En sıcak bir dans salonunda bile burnun parlamasına mani olur. Teniniz taze, nermin ve sevimli olur. Yeni Tokalon pudraşını bugün tecrübe ediniz ve hemen daha genç görününüz. Tokalon pudrası kullanmakla iyi neticeler alacağınız teminatlıdır. Aksi takdirde paranız iade olunur.

T. İŞ BANKASI

Küçük Tasarruf Hesapları

1942 İKRAMİYE PLÂNI

KEŞİDELER : 2 Şubat, 4 Mayıs, 3 Ağustos, 2 İkinciteşrin tarihlerinde yapılır.

1942 İKRAMİYELERİ

1	adet	2000	Liralık	= 2000 — Lira
3	»	1000	»	= 3000.— »
2	»	750	»	= 1500.— »
3	»	500	»	= 1500.— »
10	»	250	»	= 2500.— »
40	»	100	»	= 4000.— »
50	»	50	»	= 2500.— »
200	»	25	»	= 5000.— »
200	»	10	»	= 2000.— »

Türkiye İş Bankasına para yatırmakla yalnız para biriktirmiş ve faiz almış olmaz, aynı zamanda talihinizi de denemiş olursunuz.

Cömert Ay !

Mart, baharın ilk ayıdır. Tabiat, koynundaki hazineleri yavaşça meydana serpmeğe başlar. Fakat, 7 Mart, bu ayın en cömert günüdür :

Millî Piyango

Memleketin dört köşesine servetdağıtır !

Sahibi ve Neşriyat Müdürü: ORHAN SEYFİ ORHON

Basıldığı yer : Cumhuriyet Matbaası - İstanbul

NEVROZİN

Baş, Diş, Nezle, Grip, Romatizma

Nevralji, kırıklık ve bütün ağrılarınızı derhal keser

İcabında Günde 3 Kaşe Alınabilir. Her Yerde Pullu Kutuları Israrla İsteyiniz.

İKTİBASLAR :

Halk denen hazineye doğru...

Yazan : **Behçet Kemal ÇAĞLAR**

Bir cumartesi öğle sonu, bizim Kaplan beni Asıbuğa muhtarının davet ettiğini haber verdi. Atlar şimdi yakındaki dere içinde bekliyor olacaktı. Cumartesi ve pazarı Sarıkamış'ta geçirmek hakkımızdı. İzin aldım. Atlara yaklaşırken Kaplan davetin sebebini anlattı: âşık Dursun'la Hicranî, Karsta karşılaştıktan sonra benden köylerde uzun uzun konuşmuşlar; «bâde içip dile gelmiş bir subay buralarda söyleyip geziyormuş» yollu rivayetler çıkmış. Muhtarın Gülizar diye bir kızı varmış, ondördünde amcasının oğlu Nâzım ile sevişmiş, nişanlanmışlar. Oğlan okumaya Sarıkamış'a gitmiş, orada bir tulûat kumpanyasındaki kıza tutulmuş, vukuat çıkarmış, galiba katil olmuş, Türkmen köyünden Türkmen köyüne kaçarak izini kaybetmiş; kız onüç senedir onun yolunu bekliyor ve erkek elidir diye babasının elini bile tutmuyormuş. Zaman zaman ağzı köpüklenir, deyişe başlarmış. Hangi âşık gitti ise mat edip kızı çözememiş; belki ben başarır da kızı kurtarırım diye davet ediyorlarmış. Yolda defterime kıtalar yazmıya başladım.

Bir iki ihtiyar köyün dışından karşıladılar. Muhtarın odası loş ve genişti. İki yanda enli kerevetler uzanmıştı, üstlerine köyde dokunmuş keçeler seriliydi. Yerde, yakın derenin sazlarından örülmüş hasırlar uzanıyordu. Erkekler kerevette idi. Kadınlar da hasır üstüne diz çökerek sıralanmışlardı. Kadınların saçları omuzlarından göğüslerine sarkıyor, kızlarınki ise enselerine dökülüyordu. Oturduktan biraz sonra oraların muhacir şairi Zülâli'nin ilk dönüşünde söylediği şu mısralarla sözü açtım:

İyi kötü hal ve hatır sormaya,
Büyük küçük eşi dostu görmeye,
Kapınıza yüzüm gözüm sürmeye,
Başka bir işim yok hizmete geldim.

Biz size, siz bize gelin birleşek,
Ev olmazsa bir tarlada eğleşek,
Gelin ey köy halkı gelin dertleşek,
Sizinle bir uzun sohbete geldim.

Zülâli'yi tanımaklığım, onu ezberden ve yerinde okumaklığım bu olgun ve ârif insanlara beni kendi cinslerinden tanıttı. Derhal kaynaştılar, meclisin buzu çözüldü, ruhlar meydana çıktı; evin en yaşlı kadını misafirin isteğine göre ya ayran, ya çay getiriyor, bardağı öpüp uzatıyor, misafir de alır almaz ayni yerden öpüp içmiye başlıyordu. Bu ikram; misafir, bardağı tabağına ters çevirip koyana kadar devam ediyor ve her seferinde yaş sırasile öteki ev kadınları ayni hizmeti görüyorlardı. Bu; vakte, saate göre, misafire göre her halde «dem» de, «bâde» de olabilirdi. Derken Gülizar göründü: uzun boylu, güzel endamlı, örgü örgü uzun saçlı, ince belli, gümüş kemerli, beyaz geniş donlu, elvan elvan üç etekli, esmer tenli, büyük koyu gözlü bir kız. Yirmi yedi yaşlarında var. Gözlerinde görmiyen bir dikkat, saplanıp kalan bakışlar, gülmeyi deneme ve somurtma. Amcası Bektaş ağa yanımdan fısıldadı: «Hadi bakalım, at sözünü». Ben defterimi yan gözle süzerek söylemeğe başladım:

Bir yanda tezekler, bir yanda atlar,
Yaylâda inekler derede atlar,
Allahuekberden geçen bulutlar,
Gülizar nerde der ağlar da geçer.

Belki şimdi kızar beyit savurur,
Belki ateşine sokar kavurur,
Her bülbül dikenin üstünde durur,
Gafil sanır ömrü bağlarda geçer.

«Belki şimdi kızar beyit savurur» deyişim, Kaplan'ın verdiği izahatta her âşığın söylediği güzellemeye karşılık hemen kötülemeye, hattâ taşlamıya geçer olduğunu öğrendiğimdendi.

Sevda bu benim de geldi başıma,
Âşık yazılacak mezar taşıma.
Aldırmaz ne aha ne göz yaşına,
Basireti hemen bağlar da geçer.

Bu gecemiz geçecektir fasılla,
Eş dost tam sevdiğim Türkmen nesilli.
Türkmendir burada köklü asıllı,
Külâhlar, kalpaklar tuğlar da geçer.

Gülizar der köyü saptırmıyalım,
Elimizi bile öptürmiyelim,
Aman sele kütük kaptırmıyalım,
Basmış odamızı Çağlar da geçer.

Yüzüne bakıyordum: ne kendinden, ne köyünden, ne soyundan bahsederken gülüyordu:

Töbeliyim şehir günahlarına,
Tertemiz çıktım köy sabahlarına,
Bakma erenlerin külâhlarına,
Kasketli başlardan çığlar da geçer.

Âşık Ömer sus da değmesin nazar,
Saçına dokunsam topuğa uzar,
Gel yanıma otur aman Gülizar,
Kalp akçadır amma beyler de geçer.

Kimi estağfurullah dedi, kimi gülüştü, herkes biraz daha bana doğru sokuldu; yalnız Gülizar'da ve onu endişe ile süzen anasında hareket yok. «Meczup kız şiirden ne anlar?» diye düşündüm. Ayran ve çay tazelemek sırası da ona gelmişti. Kapıdan uzatılan tepsileri gezdirirken acaip ve sert bir bakışla beni de süzüp ikramını yaptı. Köşede bardakların boşalmasını beklerken gündu. Birdenbire coşuverdi:

Geçemez gönülden ne söz ne de ok,
Bağ geçer çağ geçer Çağlar da ge
Benden anlıyacak âşık burda yok,
Eli boş gelir de eli boş geçer.

Demiş Gülizarın girem kanına,
Çabuk ot tıkanır burda çanına,
Gönlüm tarla olsa koymam yanına
Beylik der ordaki otu da biçer.

Gönlüm başkasında duyun ahali,
Günahsa boynuma olsun vebali.
Çergi kurmuş çingenenin misali,
Bu bey çadırını toplar da göçer.

Nefer görür kafalır da kafalır,
Bir yıldız fazlasın görür ufalır,
Meyhanede küpten örneği alır,
Gelir de burada ayranı içer.

Gülizarın ağzı köpüklenmişti; sö çe coşuyor, sesine gittikçe kalınlaşan bir lâvet geliyordu. Son beyti benim ayran dağını tepsisine alırken söylemişti. E Ağa kulağıma fısıldadı: «Gayri sabaha dar söylenir. Kesmenin çaresi, Nî adını «dizi» arasında anmaktır». Ben men: «Haklısın Gülizar, dedim; dur birşey söyliyeyim de sen gene devam

Sana hak âşığı cevapçı lâzım;
Senin dengin değil hiç bir mülâzım.
Ama sevdin noldu sünepe Nâzım?
Seni böyle garip bırakır göçer.

Birden elindeki tepsiyi yere attı, lan bardakların üstünden sıçırayıp kaçtı, bir mindere kapanıp ağlamağa ladı, biraz ferahladılar; günlerdir ağl maktan muztaripmiş; şimdi açılır d vindiler. Hakikaten Gülizar bir müddet gür hüngür ağladıktan sonra, gitti y yıkadı, yeniden ve bu sefer uslu uslu girdi, bir köşeye diz çöktü. Artık hiç s madı. Büyüsünü ben de çözememiştim beni büyülemişti bile...

— Ülkü mecmuasından

OKUYUCULARLA AÇIK MUHABER

Bay İ. Onur, Haliç Fener.

20 / 2 tarihli mektubunuzu ald 2 sayılı Çınaraltılar basılmaktadır. retle 1-10 sayıları tedarik edebilirsin

Çınaraltı hakkında gösterdiğiniz s ilgiye candan teşekkür ederiz.- ÇIN.

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 30 — Cumartesi 28 Şubat 1942

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı : 10 Krş. — Cild : 2

Halkevleri

Yazan : Yusuf Ziya ORTAÇ

Geçen pazar, yurt içinde, Halkevlerinin onuncu yıl dönümü kutlandı.

Bu sevincin mânası, bugün, her zamandan üstündür.

Dünya, güneşten koptuğu günlerin büyük yangınını andıran bir cehennem içinde, etrafa ateşler püskürerek dönüyor.

Kürenin beş kıt'ası üzerinde, kılıcını muzaffer şakırtılarla sürüyerek dolaşan harp, yalnız millî birliklerin sınırında duraklamaktadır : Yunan cephesinin kaburga kemikleri, Majinonun zırhlarından çok dayandı!

Halkevleri, bugün sulhün, yarın girmek zorunda kalırsak harbin, içinde sığınacağımız millî kaleleridir. Orada, el ve gönül birliğile cephe ilerisi ve cephe gerisi saflarını kuracağız.

Halkevleri, Türk milletinin evidir. Onun her penceresinden öz benliğimizin bir parçasını görürüz: Türk edebiyatını, Türk musikisini, Türk sahnesini, Türk köyünü, Türk ahlâkını..

Tanzimattan beri, gözü bağlı bir Avrupa aşkile kendi kendisinden uzaklaşan fikir ve sanat hayatımız, Halkevlerimizin çatısı altında tekrar kendi kendisine kavuşuyor: Millî sese, millî söze, millî duyguya..

Vilâyet vilâyet, kasaba kasaba, köy köy dolaşan genç kollar, her çiçekten topladıkları birer damla balla, yarın bize sabrın altın peteğini vereceklerdir.

Halkevleri...

Ruhların ve fikirlerin millî sınırında nöbet bekliyen bu evlerden içeri, Türk olmıyan hiç bir duygu, hiç bir düşünce sızamaz.

Halkevlerinin kapısından millî birliğe girilir: Onun salonlarında, çarıkla ıskarpini, ayni sırada, yanyana görürsünüz.

Halkevleri, Halk Partisinin mektepleridir. Yarının millet emrinde ve millet yolunda çalışacak çocukları, feragatin ulvî lezzetini onun çatısı altında tada tada yetişeceklerdir.

Büyük Türk milletine kutlu olsun.

Yusuf Ziya ORTAÇ

ABONE ŞARTLARI :
Yıllığı 500, altı aylığı 250 kuruş
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

49

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

Dış memleketlerdeki Türklerin acınacak hallerine d

Yazan: Emekli General
H. E. ERKİLET

Türk Yurdu dergisi'nin 30 yıl evvel çıkan ilk ciltlerini karıştırırken «Manastırda aile hayatı» başlıklı bir yazı gözüme ilişti. Manastır muhabirinin göndermiş olduğu bu mektupta Manastır Türklerinin ev ve ailelerinin hal ve âdetlerinden bahsediliyor ve Manastırlı Türk kadını ile İstanbullu Türk hanımı arasındaki farklar incelenerek Rumelili kadınlar lehinde neticeler çıkarılıyordu.

Bu eski yazıyı okurken aklım, satırların delâlet ettiği mânalardan ziyade o eski Türk illerinde dolaşmağa ve bu suretle bende oralara ait bazı hâtıralar uyanıp canlanmıya başladı.

Garbî Rumeli dediğimiz o güzel Türk yurdunu ben ancak, Balkan harpleri sonunda elimizden uçup gittikten sonra görüp tanıyabilmiştim. Bu çok kıymetli eski eyaletimizi, Büyük Harpte, Sırbistan seferini yapmıya memur olan Mackensen orduları gurupu kurmayına memur olmaklığım dolayısile gezerek tanıyabilmiştim. Fakat görmeseydim, belki şimdi oralarını hayalen olsun yaşıyarak fazla acınmazdım. Üsküp, Piriştine, Prizrin, Kalkandelen, Gostıvar, Manastır, Resne, Ohri... bunlar hep asırlarla eski birer Türk şehri idiler ve halen de öyledirler. Fakat biz oralarını Arnavutluk sanırız.

Türkten başka bir şey olamıyan garbî Trakya ile doğu Bulgaristandan, Deliorman ve Dobrucadan bahsetmiyorum. Kezalik şimalî Yunanistan Türklerini hatırlamak istemiyorum. Bugünkü sözü, Balkan harplerinden büyümüş olarak çıkan eski Sırbistan Türklerine inhisar ettireceğim.

1915 kışında, mareşal von Mackensen'in emrindeki üç ordudan (Alman, Avusturya ve Bulgar ordularından) Mackensen ordular gurupu komutanlık kurmayının takip ettiği ortadaki 11 inci Alman ordusu, Tamşıvardan gelerek Tunayı, eski Türk kalesi Semendrenin iki tarafından cenuba geçmiş, Karagoyvaçla Nişi ve Üskübü zaptederek demiryolu boyunca cenuba yürümüştü. Bu suretle karargâhla Nişe vardığımızın ertesi günü bir Alman zabiti gelerek bana, Türk mahallesine gittin mi? diye sordu. Türk mahallesi mi?. Nerede bu?. Tariften anladım ki bu mahalle aşağılarda bir yerdir!

Hemen oraya yollandım. İstasyonun cıvarında vücut bulan yeni ve güzel Niş şehrinin bulunduğu düzlükten aşağıya akan bir derenin dibinde kalmış eski Türk mahallesine yaklaştığım zaman gördüğüm o manzaradan hâlâ ürkerim ve hâlâ utanırım. Aman yarabbi! O nasıl çirkef içinde yüzen sefil bir mahalleydi!. Orada oturanların Türklükleri yalnız fes giymelerile Türkçe konuşmalarından ibaretti. Her biri eski Kosova meydan muharebesini yapmış, Semendre ve Belgrat kalelerini alarak Tunayı cenuptan şimale aşmış, Viyanayı muhasara etmiş, Bavyera ormanlarına ve Venediğin ötelerine kadar akınlar yapmış olan eski Türk kahraman askerlerinin torunları olması icap eden bu vazallı insan kırıntılarının o sefil halleri neydi yarabbi?. Onlar bu hale nasıl düşmüşler ve nasıl bu kadar aşağılamışlardı?. Gördüğüm manzaradan ürperdim.

Bunlar büyük Türk kütlesi tarafından terk ve ihmal edilmiş bir Türk zerresiydi. Mektepleri yok, hâmi ve rehberleri yok, istikballeri yok, velhasıl hiç bir şeyleri yoktu. Yalnız hissedebiliyorlardı ki, Türk ve müslüman oldukları için Slav muhit içinde yabancı ve yalnız kalmışlardır. Onun için erkek ve kadın benden Türkiyeye gönderilmelerini rica etmiye başladılar. Onlar yegâne kurtuluş çaresini ana yurda dönmekte buluyorlardı: Cesaretleri o kadar kırılmış ve maddî manevî mevcudiyetleri o derece sıfıra inmişti. Bu müthiş halin sebebi Türklerin her nerede ve her ne halde olursa olsun biribirlerinden haberleri olmamaları ve biribirlerile ilgilenmemeleridir. Netekim benim de Niş'in bu zavallı eski Türk mahallesinden haberim yoktu.

Fakat yabancı illerde bulunduruduğumuz sefirler ve konsoloslar acaba niçindir?!. Yalnız politika oyunlarile gelip gideceklere pasaport ve vize vermek için midir?! Fakat milliyetçilik prensip ve duyguları zayıf olan hükûmetlerin dış memuriyetlerinin, yabancı illerde kendi millettaşlarile esa surette ilgilenebilmeleri için resmî sıfatları kâfi gelmez. başka onların içinde yanan b olmak lâzımdır. Bir milletin büti let, ve hükûmet teşkilâtını ve m dat, azim ve kuvvet kaynaklar de olursa olsunlar, kendi mille nın selâmeti uğrunda kullan için o millette millî şuurun ker dini bulması iktıza eder ki o bu derece bir olgunluğu Osmar leti camiasında aramak beyhud

Nişten sonra, ordu ile asıl liye yani bizim eski Kosova ve tır vilâyetlerine gelmiştik. devletinden ayrılalı henüz pek man geçtiği için bu memlek Nişteki feci manzara hamdolsun Fakat şimdi her tarafı insanın gülen o Türk toprakları üzerin dikçe ayni ihmal, ayni kayıt ayni zaaflar yüzünden buraların gün ayni hale gelebilmesi ihti ürküyor ve titizleniyordum. zaman, bu meselelere dair ba danlık makamına bazı yazı v lerim olmuştu. Fakat mesele o buralarının tamamile Türk old bize yani kendimize anlatmanın bile ve hâlâ güç olmasındadır.

Harp hareketleri Doyran Manastırın cenuplarında dur tan sonra, general feld mare Mackensen'le birlikte Üsküpt kandelene bir seyahat yapmış şıyı beraber gezmiştik. Tere tabiatile ben ediyordum. Bir a na dönerek: — Arnavutça Tür leri için mecburî mi? diye s Hayır! dedim. — O halde siz da bulunmuş muydunuz? Yine: yır! dedim. — Arnavutçayı n rendiniz? — Fakat benim kor Türkçedir. Bu halk Arnavı Türktür ve Türkçeden başka bilmez dediğim zaman evvelâ istemedi ve fakat yalnız Üs Kalkandelen halkının değil, Gostıvar, Resne ve Manastır Türk olduklarını delil, ispat v lerile birlikte bilfiil mahallinde diği vakit hayret etmişti.

(Sonu 7 nci sayfada

Sanat mükâfatı

inekli Bakkal

Profesör Halide Edib

Geçen pazar günü Cümhuriyet Halk
inin, yeni harflerimizin kabulünden
kadar neşredilen roman ve hikâye
ı içinde seçilecek en güzel esere ay-
2,500 liralık san'at mükâfatının ilkini
Halide Edib'in (Sinekli Bakkal) ro-
kazandı. Jüri heyetini teşkil eden
şunlardır:
am (Nurettin), Ataç (Nurullah),
(Falih Rıfkı), Aykaç (Fazıl Ahmet),
oğlu (İsmail Hakkı), Baydar (Nasu-
Boran (Behice), Beyatlı (Yahya Ke-
Çağlar (Behçet Kemal), Diranas (Ah-
Muhip), Eyüpoğlu (Sabahattin), Gövsa
ahim Alâettin), Güven (Ferit Celâl),
ü (Fuat), Özön (Mustafa Nihat), Se-
(İsmail Habib), Siyavüşgil (Sabri Esat),
(Ahmet Kutsi), Tör (Vedat Nedim),
(Mustafa Şekip), Us (Hakkı Tarık),
il (Halit Ziya), Yalçın (Hüseyin Ca-
Yetkin (Suut Kemal), Yörükoğlu (Kad-

t Köprülü ile Falih Rıfkı Atay'ın
edememesi üzerine jüri 23 kişilik ek-
tle bu kararı vermiştir.

lide Edip, 1884 de Beşiktaşta doğmuş
İlk tahsilini evde yapmış, İngilizceyi
ilerinden, Türkçe ve Fransızcayı li-
ve edebiyatı filozof Riza Tevfik'ten öğ-
ir. Sonra Amerikan kız kollejini
tir.

yaşındayken yazı yazmıya başlıyan
Edip, 1908 Meşrutiyet inkılâbından
önce Tanin, sonra Vakit ve Akşam
elerinde, Yeni Mecmuada hikâye, ma-
ve tafrikalar neşretmiye başlamıştır.
: lisesinde tarih muallimliği, Evkaf
lerinde hocalık ve müfettişlik, Da-
nda edebiyat tarihi muallimliği yap-
1931 de Amerikan Kolumbia Üniver-
le misafir profesör sıfatiyle bir sö-
mestr ders vermiştir. Halen üniversite edebiyat fakültesi İngiliz edebiyatı tarihi profesörüdür.

Eserleri: Raikın annesi, Seviye Talip, Harap mabetler, Yeni Turan, Handan, Son eseri, Mev'ut hüküm, Ateşten gömlek, Vurun kahbeye, Dağa çıkan Kurt, Kalb ağrısı, Zeynonun oğlu, Tatarcık, Halide Edibin hâtıraları (İngilizce) Türkün çektiği (İngilizce), Türkiye garbe dönüyor (İngilizce), Sahadau Play (İngilizce), Schatten Spiele (Almanca), Gölge oyunu, Sinekli Bakkal, (Türkçe ve İngilizce).

Muharririn bu eserlerinden bazıları Almanca, Rusça, Sırpça, İngilizce, Arapça, İsveç, Fin dillerine tercüme edilmiştir.

★

San'ata karşı gösterdiği büyük alâkadan dolayı Cümhuriyet Halk Partisini alkışlarken bu ilk san'at mükâfatını kazanan Bayan Halide Edib'i de samimiyetle tebrik ederiz.

Vaktiyle pek ateşli bir Türkçü olan değerli edibimizin bu eseri hakkında okuyucularımıza ilk fırsatta daha etraflı malûmat vereceğiz.

Sanat bahisleri: Cümhuriyet, s. 39, 28 Şubat 1942, s. 5

Şiirde Lirizm

Yazan :
Edip AYEL

Her lisan bir takım seslerden terekküp eder. Bu seslerin şu veya bu tarzda birleşmesi ortaya muhtelif manada kelimeler çıkarır, bu kelimelerin de bir araya gelişinden cümleler husule gelir. Cümleleri teşkil eden kelimelerin telâffuzundan husule gelen sada ile bunların taşıdıkları mâna arasında hiç bir münasebet yoktur. Cümlede kelimelerin ard arda gelişleri ve bağlanışları gramere müteallik kaidelere ve mantığa tâbi birşeydir.

Cümlenin bünyesine müzik ve ritm elemanları girer girmez nesirden nazma geçmiş oluruz. Bir nesir cümlesi de tesadüfi olarak müzikal olabilir. Fakat nazimda bu hal bir kaide halinde caridir. Nazmı nesirden ayıran fark da işte buradadır..

Ritmin mısradaki rolü okunuşta temin ettiği ıttırat ile okuyanın ruhunda bir tahayyül ve istiğrak zemini hazırlamaktır. Ritmsiz söz, nazım olamaz. Mısra sonlarındaki kafiyeler bu ritmin temininde bir rol oynamakla beraber asıl musiki mısraların bünyesinde, kelimelerin mısrada muayyen bir tertip dahilinde sıralanışındadır.

Ritm ilhamın ifadesine yarıyan bir vasıtadır. İlham ise şuur altında vaki olan bir sentez hareketidir ki fiziyolojik ve ruhî tesirlerin bir araya gelerek tebellür etmeğe fırsat aramaları suretinde ifade edilebilir. Bu tebellür şairde mısra şeklini alır. Mısra ritmin yazı şeklinde ifadesidir.

Ritm bir ihtizazdır. Fennin son buluşları da göstermiştir ki kâinat ebedi ve ezeli bir ihtizazdan ibarettir. Bir şair uzviyeti de bu ihtizazları ilham şeklinde alıp veren bir radyo alıcı ve verici makinesine benzetilebilir.

Şairlik, kahramanlık gibi, içten gelen ruhi bir hamle kabiliyetidir. Bu vecid ve galeyanın ifadesi olan lirizm, ifade tarzı nasıl olursa olsun, şiirin temelini teşkil eder. Lirizm, mevcudiyetini ancak ritm ve musiki sayesinde belli edebilir. Musikisiz lirizmi havsala almaz. Lirik şiirleri kanatlandıran lâfızdaki açık veya gizli musikidir.

Şiir bir kelime musikisidir. Lâfza ait bir musikidir. Bazı mısraların güzelliği tamamen musiki mahsulüdür. Bu musikiyi her kulak işitemez. Bunun içindir ki: (Ruhunda şiir duyma kabiliyeti olmıyan kimse hiç bir yerde şiir bulamaz) denmiştir.

Şiirin bu tarzda anlaşılışı son zamanlarda ortaya atılmış bir nazariye mahsulü değildir. Geçen asırların büyük şairleri de şiiri musikiden ayırmamışlardır. İşte birkaç meşhur edibin bu hususta söyledikleri:

«Şiir, musikili bir düşünüştür.»

Carlyle

«Ruhum her şeyden evvel bir nevi musiki hasreti ile dolu. Şiir düşüncesi sonradan geliyor.»

Schiller

«Şiir yazmak için masamın başına oturduğum zaman ilk önce düşündüğüm şey ekseriya manzumenin musiki elemanıdır. Mevzuun açıkça ifadesi değil..»

Schiller

«Şair kendi yalnızlığını güzel seslerle büyülemek için öten bir bülbüldür. Onu dinliyenler göze gözükmiyen bir müzisyenin nağmesi ile istiğrak haline gelen, bu âhengin neden neşet ettiğini niçin kendilerini büyülediğini bilmiyen kimselerdir.»

Schelley

«Genç şairler doğru talâkki ettiğim istikamette yürümüyorlar. Onlarda fikri sabit halinde yerleşen gözü alâkadar eden imajların birbirleriyle kaynaşmadan, yanyana duvara çakılmış gibi sıralanmasından ibarettir.»

Paul Claudel

«Şiir, musikinin ta kendisidir.»

Paul Valery

«Bütün güzel sanatlar mütemadiyen musikiye yaklaşmağa çabalamaktadırlar.»

Walter Pater

Son zamanlarda garpta bahis mevzuu olmağa başlıyan (saf şiir) ancak musiki ile izah edilebilen bir mesele halini almıştır.

Saf şiir nedir?

Başka bir yazımızda ondan da bahsedeceğiz.

Edip AYEL

Yeni Osmanlılar Cemiyeti ve kadınlar

Yazan : **Mithat Cemal**

«Bundan yirmi sene akdem Macaristanda «efkârı hürriyetle devleti metbuaları aley-«hine silâh kaldıranları sayei himayetine «alan Devleti Aliye bugün kendi tabaasından «o efkârda bulunanların hanümanlarını ha-«rap etmeğe sây ediyor, diyarı ecnebiyede «mültecileri bulunuyordu.»

- Hürriyet, 24 ağustos 1868, No. 9 -

Yeni Osmanlıların teşkilâtında değil, fakat iztırabında kadınlar da vardı :

Sâlike hanım (cemiyetin reisi Sağır Ahmet beyzade Mehmet beyin nikâhlısı) ;

Zâhiye hanım (yeni Osmanlı Kayazade Reşat beyin karısı) ;

Mevhibe hanım (Yeni Osmanlı Batumlu Tahsin Efendinin karısı) ;

Nesime hanım (Namık Kemalin karısı) ;

Yeni Osmanlılar'ın iztırabı içlerinden yedisinin Parise kaçmasile başladı: Kaçanlar için gurbet, kalanlar için hapis.

Ve karılarının bu iztıraplardan payları.

●

Sâlike hanım.

Kahramanlardan ailelerine bir ev edebiyatı miras kalır; bu edebiyatın da anlattıkça güzelleşen masalları vardır. Mehmet beyle Sâlike hanımın kızı Şefika hanımın da bana anlattığı şu vak'a isterdim ki, öyle bir masal olsun : Avrupaya kaçan Mehmet beyin nişanlısı Sâlike hanıma Âli paşa haberler yollarmış : Hanımefendi ne güne kadar bekliyecekti? Mustafa Naili paşanın kızına (1) başka bir koca bulunmaz mıydı?

Âli paşanın bu kadar zalim olduğunun tarihte vesikası yoktur. Yalnız, şu muhakkak ki, idam mahkûmu nişanlısını (2) Sâlike hanım 3 yıl bekledi :

Vakayı bana anlatan Şefika Özsün'le kız kardeşi Melek Yegen bu sadakatin vesikalarıdır (3).

●

Zâhiye hanım.

Kocası Kayazade Reşat beyin Avrupada kendisini aldattığını her posta muntazaman okuyordu. Bir Yeni Osmanlının el yazısile Avrupadan gelen bu mektupların iftira olduğu, vakıa, anlaşılacaktı; fakat, aylarca sonra (4).

●

Mevhibe hanım.

Kemalle Ziya Parise kaçtıktan bir müddet sonra Âli paşaya binek taşında arzuhal veren çocuğu elinden tutan sessiz kadın, Mevhibe hanımdı: Hapisteki Yeni Osmanlılardan Batumlu Tahsin Efendinin karısı (5).

Zaten hapisteki Yeni Osmanlılar'ın karılarının mühürlerile simsiyah olan arzuhal Mevhibe hanımın evinde hazırlanmıştı (6), ve, yarım asır sonra bunu hâtıratında anlatan Vezir Nâzım paşa da arzuhali veren çocuktu (Batumlu Tahsin Efendi ile Mevhibe hanımın oğlu (7)»

---

(1) Sâlike hanım Sadrâzam Giridli Mustafa Naili Paşanın kızıydı.

(2) Sağır Ahmet Beyzade Mehmet Beyin aleyhinde gıyaben verilmiş idam kararı vardı.

(3) Mehmet Beyle Sâlike Hanımın iki çocukları oldu: Şefika Özsün (Vamık Paşanın torunu emekli subay Vamık'ın karısı); ve, Melek yegen (Mısırlı Hüsnü Bey Yegen'in karısı).

(4) Kayazade Reşat Beyin torununun kocası Ziya Fergan'dan aldığım dosyadan.

(5) Yeni Gün gazetesi, 30 Haziran 1931, «Nâzım Paşanın Hâtıratı», tefrika: 17; ve, Nâzım Paşanın oğlu Veysi Nâzım'dan aldığım dosya.

(6) Beyazıt taraflarındaki evde - ayni tefrika -

(7) «Birkaç gün sonra bütün siyasi «mevkufların cürümleri bizde toplanmışlar-«dı, Sadrâzam Âli Paşaya bir arzuhal ver-«mek üzere küçük çocuklarını birlikte ala-«rak Babıâliye gitmeğe karar verdiler. Ço-«cukların en büyüğü ben olduğum için ar-«zuhalin takdimine memur edildim.. Ertesi «gün Babıâliye gidildi. Sadrâzam Âli Paşa «arabasından binek taşına çıkar çıkmaz «istidayı ben kendisine verdim. Gerek bu «arzuhalin, gerek birer hafta fasıla ile veri-«len diğer birçok istidaların tesiri görülme-«di. 71 gün mevkufiyetten sonra babam, «Azmi, Nuri beylerle Şeyh Hasan efendi

Nesime hanım.

Kemalin karısı Nesime han iztırabı... İztırapların en uzunu o kidir. Başka Yeni Osmanlılar için lissiz, hükûmetsiz günler gelecek; kat, Kemal için asla. Ve, kocas Nesime hanımın göreceği şey mü diyen gurbetten, hapisten, sürgün gelecek selâmlardır; bir de selâm az uzun mektuplar.

Kadın göz yaşının devletleşm Sağ kocadan dul kalmak.. Bu iz içindeki kadınlar Yeni Osmanlılar miyetinde kocaları kadar vardılar-

Ve :

Kadın Yeni Osmanlılar.

●

Kadın Yeni Osmanlılardan b nesi de Çapanoğullarından Ag fendinin karısı Ayşe Sıdıka han Kocasının affını devletten istedi Agâh efendi onu bir müddet bo cak (8).

Yalnız bu noktada Nesime h biraz talihlidir.

Siyasî mahkûmlar için verile zuhallerin varlığı yokluğuna Ke gözünde o kadar müsavi ki M kalesine sürülen Kemalin İsta. dönmesi için Nesime hanım, boş tehlikeleri geçirmeksizin, hükûmet padişaha rahat rahat arzuhaller ve Birinci arzuhali «Beyaz sakallı, k zıca suratlı, kısaca boylu» Sadrâ yedi yaşındaki oğlu Ali Ekrem cak: «Mahmut Nedim paşa bu ik Zaptiyenin selâmları ortasından

---

«Kıbrısa, hocamla Sait bey ve sair ri «Rodos'a, muhakeme edilmeden nefyol «lar.» - Ayni tefrikadan -

Bu fıkradaki hüviyetler : «Babam» hâtıratı yazan Nâzım Paşanın babası tumlu Tahsin efendi; «Azmi Bey»: kethüdası; «Nuri Bey» : Hariciye teşr sı (bu Nuri Bey Yeni Osmanlılardan Menapirzade Mustafa Nuri Bey değ bu sırada Avrupa'ya kaçmıştı.); «Şeyh san efendi» : Aksaraylı Şeyh Hasan diye Yeni Osmanlılar arasında tanılan «Hocam»: Nâzım Paşanın hocası ve Osmanlılardan Kütahyalı Muhiddin

(8) Torunu Beraet Öngürden al şifahî nottan.

ken ben de arzuhalimi havaya kaldım (9).

Annesi Nesime hanımın bir başarzuhalciye yazdırdığı ikinci arzude, yine oğlu Ali Ekrem, Beşiktaş-Ihlamur yolunda Sultan Aziz geçerı havaya kaldıracak: «Önde gelen kaç yaverden sonra dört atlı bir aba kurşun gibi geçti.. Kırmızıca izlü, iri gözlü, büyük kafalı, siyah sallı» Abdülâziz «kıpkırmızı fesinin ında beyaz takkesinin «kenarı» görürek hızla geçerken arabadan «şöy eğilerek benim havaya kaldırdın arzuhalı» gördü (10).

Fakat Magosa'da sıtma nöbetlegeçiren Kemal Nesime hanımın bu arzuhaline kızmıyacaktı: Padişahın , Sadrâzamın da, Kemalin de gözün bu iki arzuhal o derece yoktu.

Mithat Cemal

---

(9) Şu satırlar Ali Ekrem Bolayır'ın ıdî el yazısiyle bana bıraktığı basılmamış ırındandır:

«Altı - yedi yaşımın hâtıratından şunarı yazmağa şayan görüyorum. Bir gün eni bir kocaman konağa götürdüler: Balı Kimler götürdü? Şimdi bilemiyorum. Yalnız o konağın büyük sofasında tek başa kaldığımı ve elimde boyum kadar büük bir kâğıt tuttuğumu tahattür ediyorum. Oraya Sadrâzam Mahmut Nedim Paa gelecekti. Ben de bu kocaman kâğıdı - abamın affedilmesi hakkında arzuhal için- Sadrâzam geçerken yukarıya kaldıracakım. Bir gürültü oldu. Sofanın ortasına ağlı sollu, elleri tüfekli on on iki zaptiye dizildi. Beyaz sakallı, kırmızıca suratlı, kısaca boylu bir adam, Mahmut Nedim Paşa , iki sıra zaptiyenin selâmları ortasından geçerken ben de arzuhalimi havaya kaldırın. O sırada fazlaca ilerlemiş olacağım zaptiyelerden biri omzuma bir tüfek pçiği indirdi. Geriledim, fakat kendimi tarak düşmedim; hele arzuhalimi aşağıya ndirmedim. O zaman Mahmut Nedimin si duyuldu. «Pek ayıp şeydir bu şeyler!» Hangi şeyler? Arzuhal vermek için bir çoğun Babıâliye girmesine müsaade olunası mı? yoksa zaptiye neferinin o çocuğa lipçiği vurması mı? Onu bilemem. Galiba i gelerek arzuhali elimden aldı, ben de yük sofadan koşa koşa zavallı omzumu utarak çıktım.»

(10) Ali Ekrem Bolayır'ın ayni notlarından.

Güller

Kâmildir alan kâmını yüz kerre felekten
Günler geçiyor «sonra, öbürgün» diyerekten.

Bilmem kime kâfi biricik gülle avunma
Gördün mü içen rindi esin: Bir daha sunma!

Daldan dala konsun bırakın serçe gönüller
Bak, kokluyacak var nice güller, nice güller!

Bazan ne olur kâmil adam gaflete düşse
Değmişse yeter alnına bir kaç yeni buse !

Almışsan eğer hisse uçan şen kelebekten
Bir gün öveceksin o geçen ânı yürekten.

Bir pembe bulut kaplayıversin şu semânı
Arzu çalıversin o gönül adlı kemânı

Dünyada saadet doğuran şey heyecandır
Bin hâtıradan üstün olan şimdiki andır.

Sevmiş çıkacaktır yaşamaktan eli kârla
Ölmüştür o insan ki yaşar hatıralarla!

Edip AYEL

Dış memleketlerdeki Türklerin acınacak hallerine dair

(4 üncü sayfadan mabat)

Nihayet bir gün yine feld mareşalla Prizrine gitmiş ve çarşıdan Prizrin mamulâtı birer altın kakmalı uzun ve sivri kâğıt makası satın almıştık. Fakat bu seyahati yapmak için Üsküpten Ferizovik'e trenle giderken bana şaka olarak «Artık Prizrine ait coğrafî malûmatımı değiştiremiyeceksiniz» demişti. Ben de gülümsiyerek «Eğer general feld mareşal, Prizrini Arnavutluk sanıyorlarsa, bu hususlaki zan ve malûmatlarını bizzat Prizrinin kendisinde değiştireceklerdir» dedim. O cevap verdi : «Yok, kabil değildir! Eğer size benim göstereceğim her adamla Türkçe konuşabilirseniz ancak o vakit fikrimi değiştiririm.» Filhakika Prizin çarşısında rastgele ehali ile konuşmak istedi ve hepsile ben Türkçe görüştüm. Üstelik onların hiç biri Arnavutça bilmiyordu. Çünkü onlar Arnavut değildir. Arnavutluk dağların ötesidir. Fakat kime anlatabilirsin! Biz hâlâ bile, o yerlerin ve oradaki millettaşlarımızın Arnavut olduklarında ısrar ederiz!.

İlâve edeyim: Yunanistan ve Bulgaristan Türkleri hariç, yalnız Yugoslavyanın resmî siyasî hudutları içinde bugün en az 800.000 (1) Türk vardır ve bunların hal, istikbal, kültür ve mevcudiyetleri Allahın inayetile tesadüflerin insafına dayalı kalmıştır.

H. E. ERKİLET

---

(1) Çınaraltı sayı 26, sahife 14 : 15.

HAYAT

Bir vazife mi, bir eğlence midir ?

Yazan:

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Niçin yaratılmışız? Eğlenmek, zevk ve safâ etmek için mi? Yoksa, çalışmak, zekâmızı, ahlâkımızı, bilgimizi yükseltmek için mi?

24 haziran 1940 tarihinde, mareşal Peten, radyoda Fransızlara şu acı sözleri söylemişti : (Az çalıştınız, çok hak istediniz; eğlenmek, zevk ve safâ içinde yaşamak istediniz. İşte, bunun âkıbetini görüyorsunuz!)

1595 tarihinde, üçüncü Muradın ölümünde, Osmanlı Devletinin sınırları şöyle idi: (Kırk vilâyet ve dört himaye edilen memleket. Kırk vilâyetten sekizi Avrupada, dördü Afrikada, yirmi sekizi Asyada idi. Avrupadakiler : Macaristan, Tamşıvar, Bosna, Semendre, Rumeli, Kefe, Kandiye adası, Morayı da ihtiva eden adalar, İnebahtı ve Nikomedya; Afrika vilâyetleri : Mısır, Cezâyir, Tunus ve Trablusgarb; Asya vilâyetleri: Anadolu, Karaman, Maraş, Adana, Kıbrıs, Halep, Sayda, Şam, Trablusşam. Sivas veya Rum, Trabzon, Çıldır, Gürcistan, Dağıstan, Şirvan, Kars, Van, Erzurum, Şehrizor veya bilhassa Kürdistan, Basra, Bağdat, Rakka, Musul, Diyarbekir, Cidde, San'a, Sebid ve Mekke. Himaye edilen memleketler: Transilvanya, Moldavya (Buğdan), Eflâk (Valakya), Raguza. Demek ki, Osmanlı İmparatorluğu, Avrupada, bütün Yunanistanı, İlliryayı, Mözyayı, Makedonyayı, Pannonyayı, Trakyayı, Daçyayı, yani, eski Pirrüs, Perse, Resküperis, Desebal, Triballüs, ve Bulgar kırallıklarını ihtiva ediyordu; Afrikada ise, Ptolemelerin, Kartaca ve Nümidiya kırallıklarını çine almıştı; Asyada ise, Mihirdadın, Antiyoküsün, Attalın, Prüsiyasın, Herodun, Tiğranın kırallıklarını, ve daha az meşhur olan Kapadokya, Kilikya, Komajen, İberya, Sitiya prensliklerini, ve Part Devletinin bir parçasını ihtiva ediyordu. Hepsi : kırk vilâyete ayrılmış yirmi kırallık, ve Afrikada, Atlas dağlarından Kafkasyaya, Habeş sınırlarından Tunaya kadar giden bir devlet) (Hammer, fransızcası, cilt 7, sayfa 289).

Fâtih, henüz yirmi üç yaşında iken, Edirnede, İstanbulu almak için düşünmekten, geceleri uyuyamıyordu. Bir gece yarısı sadrâzamını çağırdı. Bizansla gizlice mektuplaştığı için, böyle vakitsiz dâvetten ürken asdrâzam, elinde bir çanak dolusu altınla, delikanlı hükümdarın yanına girdi. Fâtih, şöyle söyledi : (Ben altını ne yapayım; İstanbulu almak için bana bir akıl öğretebilir misin? Gece uykularım kaçtı) dedi. Yirmi üç yaşında olmasına rağmen, Fâtih, hayatı, bir zevk ve safa behanesi değil, bir vazife telâkki ediyordu.

İşte, kanı bozulmamış, şehvet, içki, hastalıklarla tereddi etmemiş, ilk on Osmanlı padişahı, hayatı bir zevk ve safa partisi değil, bir vazife adettiler, ve yukarda sınırlarını okuduğunuz o pek büyük devleti kurdular.

Son yirmi üç Osmanlı hükümdarı ise (dördüncü Murad müstesna), hayatı bir eğlence sandılar. Zevk ve safa meclislerinde kimler bulunur Dalkavuklar, şakşakcılar, âdi ruhlu insanlar, vicdansızlar, köleler, yabancılardan ve devletin batması yürekleri sızlandırmıyan sefiller!

Mithat paşanın (Tabsirai ibret ve (Mir'atı hayret) isimli iki ciltli hâtıralarını, ve İbnülemin Mahmut Kemalin (Son Sadrâzamlar) isimli çok kıymetli eserinin ikinci cüzünde Mahmud Nedim paşa (Gürcü) nın hayatını (sayfa : 259-314) okuyacak olursanız, bu hakikati daha iyi kavrarsınız : Mahmud Nedim, pek çok abusabuk, ve en fecii, vatan hiyanetile dolu işler yapıyor. Milletin o çaresiz düşkün zamanında, saraya bir milyon altın takdim ediyor. Milletin şuurlu vicdanlı kısmına rağmen, padişahlık onu tutmakta israr ediyorlar. Neden? Çünkü, son kanı bozuk padişahlar hayatı bir vazife, Türk milletinin devamı ve yükselmesi vazifesi değil, bir eğlence, bir zevk ve safa sofrası telâkki ediyorlar, ve Osmanlı Devletini de, kendi şahsî çiftlikleri sanıyorlardı.

Çok derin ve geniş akıllı ve eğin bilgili Renan şöyle yazıyor : (Çin Devleti, hayatı bir (Jouissance-eğlence) sandı. Memlekette her türlü fikir inkişafını boğdu. Hatta, ihtiyatlı ve tedbirli Çin hakimleri, Çin hükümdarlarının hayatlarındaki çirkin taraflarını ihtiyatla silerlermiş. Çinin bu kadar aşağı düşmesi ihtiyarlığından değil belki beyninin gelişmemesinden, dört bin senedir dimağının hâlâ çocukluk devrini aşamamasındandır. Garbî Avrupa milletleri ise, hürriyeti, fikir se

liğini her şeyin üstünde tuttular. an beynini muayyen bir seviyede mak isteyen papaslara karşı isyan iler. Beden rahatlıklarını, zevkleri, in inkişafı uğrunda, hakir gördüler.

milleti, elli sene kadar fikrî bir bas- altında tutmak, o milleti, yüz se- dahilî muharebelerden fazla mah- der : Milletin aklı körlenir, ruhunun vı kırılır. Fikir baskısı olacağına, iç harebeleri olsa daha iyidir. Çün- milletin mertliği bâki kalır, zekâsı mez. Çinde, görünürde, her hâkim nusludur, rüşvet yemez; her vali iyi re eder; bütün hükümdarlar millet bası oldular. Öyle değilseler bile, nse söylemeğe cesaret edemez. Çin, **(Budalaca nikbinliği)** dolayısile, sının çocukluk devrini aşamama- dan ölüyor. Garp milletleri ise ha- at sandıkları şey için döğüştüler.

zisyon bile, Çinin resmî nikbinli- den iyidir. Garp milletleri çok sev- eğe ve çok nefret etmeğe muktedir dular; **Geçmişte nefret edecek bir göremiyen, gelecekte takip edecek emel bulamaz.** Garp milletleri için, ı ve ümidin bir manâsı vardı. Garp letleri (doğmatik) -bir kanaat sa- milletlerdir. Rahatlığa, zevklere ı türlü manevî şeyleri tercih ederler.

sekizinci asrın sathî düşünen a- ları Çin medeniyetini ideal sandı- . Orada, her şey, evvelden hazır- mış merâsime bağlı idi, fikir hür- eti, münakaşa yasaktı : görünürde, şeyin yolunda gittiği bir medeni- . Halbuki, bu düşünüş tarzı Çini lürdü).

Ziya Gökalp : (Hak yok, vazife dır; Fert yok, millet vardır) de- şti.

Hitler, Musollini, Stalin, Tojo, ıdi milletlerine : (Hayat bir vazi- , bir feragattir) dediler. Leon um ve Mac Donald, Fransız ve İngi- ere : (Hayat, bir zevk ve safa sidir) demişlerdi. Amerikalıların , (Bizim idealimiz (Hollivut) tur ve düşünüyorlardı. Japonlar ise : zim örneğimiz, Havayda kendileri- bile bile yurda feda eden sekiz ta- uçak subayıdır) diyorlar.

Renan diyor ki : (En yüksek az- i irade) istiyor ki, insanlar, gittikçe ha zeki, gittikçe daha ahlâklı, git- tikçe daha bilgili olsunlar. Bu isteğe aykırı vaziyet alanlar yer yüzünden silinmeğe mahkûmdurlar).

O halde, hayat, bir eğlence değil, bir vazifedir. Bunu böyle kabul eden milletler yaşayacaklar; hayatı bir zevk ve safa sofrası sanan milletler de batacaklardır.

Dr. Mustafa Hakkı Akansel

Destan

Bin yıl oldu toprağına basalı,
Hayli oldu kılıçları asalı,
Bülbüllerin onun için tasalı
Sazlar kırık ayar tutmaz telleri,
Biz neyledik o koskoca elleri?

Yol görünür, başbuğ emir verirdi;
Dalga dalga ordularım yürürdü,
Hamlemizden dağlar taşlar erirdi,
Arkamızda bırakırdık selleri;
Biz neyledik o koskoca elleri?

Gölgemizden bütün cihan sakınır,
Ferman çıkar, dal kılıçlar takınır,
Meydanlarda Rabbe dua okunur,
Dolu dizgin aştık nice belleri,
Biz neyledik o koskoca elleri?

Sabah olur, ulûfeler dağılır;
Yıldız doğar, talihimiz belirir;
Bir seferde dört krallık serilir;
Dolduruyor heybetimiz yılları;
Biz neyledik o koskoca elleri?

Plevneler, Manastırlar bizsizdir;
Yosun tutmuş camilerin ıssızdır;
Boynu bükük minareler sessizdir;
Açmaz olmuş Kızanlık'ın gülleri
Biz neyledik o koskoca elleri?

Hâli görür, geleceği sezerdik;
Viyanada tâ . . . Vistülde gezerdik;
Haritayı biz kendimiz çizerdik;
Mamureler yaptık ıssız çölleri;
Biz neyledik o koskoca elleri?

Osman YÜKSEL

MİLLİYETÇİ DERGİLER

Kızılalmanın yerleri

Yazan : M. Fahrettin ÇELİK

«Ey Tanrı icabet kıl bu duaya:
Bizi de kavuştur Kızılelmaya!..»

Ziya GÖKALP

Geçen 1941 yılında, (Türkçülük gidişi)-mizde (1) büyük yalavacımız olan Ziya Gökalp'in, eskiden basılmış bulunan Kızılelma adlı «mefkûreli şiirler» tomarı yeniden basılıp gençlerin okumasına hizmet edildi. Doktor Mustafa Hakkı Akansel'in de Çınaraltı'nın 16 ncı sayısında (Kızıl Elma Nerede?) başlıklı bir yazısı çıktı. Bu yazısında Doktor, merhum Ziya Gökalp'in (Kızıl Elma) ülküsünün çağımıza göre küçük bir değişime uğramasını diliyerek diyor ki: «Yalnız bence, Ziya Gökalp bir noktada yanılmış: O, Türklüğün uyanması, kalkınması, birleşmesi için, Türklerin bilgi ve teknik ile silâhlanmalarına kanaat getirmiş, ve Avrupa'nın bilgisini almak emeliyle, Kızılelma'yı İsviçre'de bir yerde tasavvur etmiş. Yani, Avrupa'ya Türk gençleri götürülecek, onlar, oranın bilgi ve tekniğini alıp yurda dönecekler ve bu suretle vatan yükselecek.»

«Bence, Kızılelma Avrupa'da veya başka bir yerde değildir: Kızılelma burada, bizim içimizdedir, onu biz yaratacağız: Benim tasavvur ettiğim Kızılelma'nın öteki ismi (millî asabiyet), (millî ahlâk) dır. Bunlar olmazsa, Avrupa'nın bilgisini yurdumuza hakkiyle sokamayız, netekim, şimdiye kadar öyle oldu.» dedikten sonra, bu düşüncesini Avrupa'ya ötedenberi giden aydınlarımızın durumundan ve veriminden örnekler getirerek açıyor. Sayın Doktor bu yönde pek yerinde söylemiş bulunuyor. Eskidenberi gerek içimizde ve gerekse taşrada çıkarılan birçok Türkçü dergilerin ve şimdi de Çınaraltı'nın tuttuğu yol, doktorumuzun işaret ettiği bu **«milli asabiyet ve milli ahlâk»** duygu ve kaygusunu gençlerimizde belirtip kökleştirmektir.

Gökalp yalavacımız, eskiden Türk ordusunun sefer sırasında **«Padişahım biz senin uğrunda tâ Kaf dağının ötesine Kızılelmayadek varırız»** veya **«Hemen bize düşman göstersünler, dalkılıç olup düşman ordusuna dalarız, harap ederiz ve kralın tahtını başına geçirip Kızılelmayadek gideriz.»** demelerinin, Türk askerlik ve akıncılık varlığının bir amacını anlattığını pek iyi kavramış, ve bu pek eski (Türk ordu amacını) çağımızın gereğine göre (Türk kültürü amacı) yaparak, mefkûre şiirleri tomarına bu adı (Kızılelma) yı vermişdir. Bu tomarda, (Turan) adlı manzumeden sonra gelen (Masallar) bölümünün başındaki (Kızılelma) başlıklı manzumesindeki şu beyitleri pek özlü ve yalavacın (Kızılelma) mız üzerine olan görüşünü duyurmaktadır:

Türk bakmamış Erem ile Sebâ'ya
Demiş «gideceğim Kızılelma'ya.»
Maksadı gitmektir birliğe doğru
Milli düşünceye, dirliğe doğru..»

Bu manzumede, Bakû'daki Türk milyonerinin Paris'te tahsil gören ve anası «Kırgızın Konğurat boyundan olan kızı Ayhan'ın ağzından şunları söylüyor:

Ayhanım duymuştu bütün sözleri,
Bu fikri zihninden sürdü ileri:
«Kızılelma yokmuş, fakat lâzımmış
Turan hayatına bu bir nâzımmış,
. . . . . ,
. . . . . ,
Bulalım biz onu vicdanımızda
Bir güneş yapalım Turanımızda.»

Bundan sonra (Ayhanım) ve yoldaşlarına, Avrupa kültürünü Türk illerine aktaracak olan (Kızılelma şehri) ni, İsviçrenin en seçkin yerlerinden Lozan'da kurduruyor; ve bunun nasıl olması gereğini anlattıktan sonra:

«Kızılelma oldu bir güzel cennet:
Oradan Turana yağdı saadet.

Ey tanrı icabet kıl bu duaya:
Bizi de kavuştur Kızılelmaya!..»

Diye manzumeyi bitiriyor.

Bizim burada anlatacağımız (Kızılelmanın yerleri) üzerine olan yazımız, - namdar Rahmi Karatay'ın dediği gibi – «Her dokunduğu konuya mistik bir mahiyet veren Yalavaç karakterli Ziya Gökalp» in yeniden ele alarak büyüleyici kalemiyle canlandırdığı (Kızılelma mefkûresi) nin ve eskiden halk ve askerimizin ağzındaki (Türk Ordu Amacı) nı anlatan söz ve duyguların çıkışına, doğuşuna sebep olan gerçek bir yarlığın öz yerini gösterecektir. Yani ötedenberi tarihlerimizde, coğrafyalarımızda yazılan ve Türk yaşayışında ve ruhunda yüzlerce ve daha doğrusu binlerce yıldanberi yer tutan (Kızılelma = Altıntop) varlığının nerede bulunduğunu ve nereden çıktığını kesin olarak tanıyacağız.

İstanbula sonki gelişimizin ilk günlerinde, birkaç üniversitelinin kendi aralarında çıkarmakta oldukları (Yurd) dergisinin 7 nci sayısında (İkinciteşrin 1941) çıkan (Kızılelmanın Yeri) adlı yazımızda, doğu illerimizde yerli ve Azerbaycanlı göçmenlerimizden öğrenilen (Kızılelma) üzerine olan inan ve anlatmaların bir takımiyle, eski halk şiirlerinde ve yazma bir risaledeki bu y bulduğumuz bilgiler küçürülerek, (Kızıle nın Dağıstanda ve eskiden Karazların şehri olan Tarkhu'da bulunduğunu gö miştik. Adı geçen yazının başında, i şimdiyedek çıkan yazılarda «Kızılelm öz yerini ve - yanılmıyorsam - öz anla henüz kimse belirtemedi.» demiştik. Bu zının (Yurd) da çıkışından sonra karıştır ğımız gazete koleksiyonlarımdan eski dam) gazetesinin 16 şubat 1921 gün 8597 nci sayısında (Tarih Musahabeleri) şesinde merhum tarihçi Ahmet Refik Bey (Kızılelma) adlı ve onun yerini araş güzel bir yazısı gözümüze ilişti.

Bunun üzerine, araştırmalarımızı a rarak yeni yeni delil ve görüşler bul muzdan, bu konuyu bir daha ele almayı rekli gördük. Bu yeni delil ve görüşler: A met Refik'in anlattığı (Macaristan Kız ması) ile eski coğrafyalarımızın anl Hıristiyanlığın başşehri Roma'ya neden zılelma şehri) denildiği ve gerek Mac tan'a, gerekse Roma'ya bu adı veren (K elma) ların ve Kızılelma türesi) nin Turandan, Türk illerinden gittiğini g recektir. (Kızılelma) üzerine olan bu tam layıcı araştırma ve buluşlarımızı, yine yalavacımız Ziya Gökalp'ten alan (Çınara mızda yazmayı uygun bulduk.

***

Eski Türkiye ve İran'daki Türk h metlerinin seferlerinde askerlerin ağz halktan alınan «Kaf dağının ötesinde K elmayadek varmak» sözü, sefer ve akın macını gösteren bir ülkü olmuştur. Me Ahmet Refik Bey adı geçen İkdam'daki zısında diyor ki:

«Kızılelma Osmanlı Türklerinin âd zafer müntehasıydı. Sultan Murad-ı zamanında ve hattâ daha evvelki devir de, Kızılelma yeniçerilerin bir türlü a dan düşmezdi. Bu sözün aslı şu idi: İslâm Kızılelmayadeğin fethedecektir.» zılelma halk lisanında dolaşırdı; diyor Peçevi ile Evliya Çelebi'nin verdiği bil dayanarak diyor ki:

«Kızılelmayı bizzat görenlerin verd ri bu malûmattan anlaşılıyor ki, Kızıl eski devirlerde Türkün zafer gayesi, fil serhaddiydi, ve Macaristanda idi, Tu değildi). Kızılelma denildiği zaman, şair ve hayalperverane bir gaye mevzuubahis lamazdı; Kızılelma maddeten mev Peçevi'nin verdiği malûmata göre Kızıl pona idi. Bu tâbiri Engürüs seferler dönen gaziler bütün halk beynine yaymış dı. Hattâ yeniçeriler Macaristan seferler menkıbelerini ancak eski gaza destanla okudukları devirlerde bile, Kızılelmanın

(1) Elimizden geldiği denli Türkçe yaygın sözleri kullanmayı istediğimizden burada da (mezhep) yerinde eskiden yazımızda ve şimdi Anadolu ve Azerbaycanda kullanılan sözü aldık. (Elma) ya has ad olan (kızılalma) da (alma) dememiz de, özünü bozuk tanıtmak istemeyişimizdendir.

tırasını zihinlerinden çıkaramamışlardı; o suretle ki, Kızılelma Türk lisanında, saltanatlar yıktıktan, kralların taçlarını başlarına geçirdikten sonra erişilecek bir zafer müntehası gibi kullanılmıya başlamıştı. Türkün anladığı en son ve en uzak nokta, Kızılelma idi. Zaten Macarların söyledikleri türkü de (2) bunu gösteriyordu. onlar da Türk padişahının ancak bu sınır taşına kadar gelerek orada ölmesini temenni ediyorlardı. Fakat Türk oraya ölmek için değil, bilâkis zafer gayesine vasıl olmak için gitmeyi düşünüyordu. Türkler arasında, Sultan Selim-i Sâlis asrına kadar Kızılelmadan anlaşılan mâna bu idi. Hattâ bu sebebe mebni, Nizamı Cedid ihdasına karşı isyan eden yoldaşlar, böyle bir nizama muhtaç olmadığını isbat için galeyana gelmişler: (Koca sekbanbaşı ağzından).

— Heman bize düşman göstersinler, dalkılıç olup düşman ordusuna dalarız, harap ederiz, ve kralın tahtını başına geçirip Kızılelmayadek gideriz... demişlerdi.» diye yazısını bitiriyor; merhum 1936 da (Cumhuriyet) gazetesinde yazdığı (Kızılelma Neresidir?) adlı yazısında da, 15 yıl önce yazdığı bu düşüncelerini yenilemiştir.

Büyük tarihçimizin bu yazdığı, elindeki delillere göre doğrudur. Fakat biz Kızılelmanın, Osmanlılardan önce «Turan» da var olduğunu ve Engürüs (Macar) seferlerinden yüzlerce yıl önceleri Türk halkının bunu bildiğini, ve «Türkün anladığı en uzak coğrafi nokta Kızılelma» olmayıp bunun ancak «zafer müntehası» olduğunu bu yazımızda göreceğiz. Bu arada (Macar Kızılelması) nın da, önceleri Macarların yaşadığı Kazar ülkesinin Terek boyundan ve Dağistandan Macaristana götürülmüş olduğunu yâni buradaki öz Kızılelmanın bir benzerinin de Macaristan başşehrinde yapıldığını, Macarlardan sonra da (Kazar Kızılelması) nın Dağıstandaki yerinde, Demirkapının ötesinde kalmış bulunduğunu ve eskiden Sasanlılardan sonra Ümmiyeli ve Abbaslı emirlerinin, sonra da Selçuk ve Şervanşah oğullarının ve en sonunda gerek Osmanlı ve gerekse İran ordusundaki askerin - leşkerin, paşanın - hanın ve şahın padişahın bu Dağistanda ve (Kaf dağının ötesindeki Kızılelmayadek varmak» ülküsünü gördükleri görülecektir. Romaya da bir (Kızılelma) nın Dağıstandan gitmiş olmasıyle buraya (Kızılelma şehri) denildiği de bu arada ortaya çıkıp belirecektir.

Konuya geçmeden önce, (Kızılelma) nın anlamını ve niçin kullanıldığını kısaca işaret etmemiz gerektir.

(Kızılalma = Kızıl - Elma), (kızıl) ve (alma - elma) sözlerinden yapılma bir addır. (Kızıl), Oğuz Türkçesinde ve bunun bir lehçesiyle görüşen bütün Dağistan, Azerbaycan ve doğu illerimizde (altın - altun) yerinde kullanılır. Anadolu konuşuğunda da

(2) Bu türküyü yazımızın (Macaristan Kızılalması bölümünde göreceğiz.

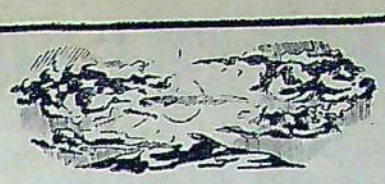

Uzaklar...

Bakışlarım çiğniyor mesafeleri,
Uzaklar, gözlerimde bir silik nokta...
Yaklaştıkça kaçıyor daha ileri,
Uzaklar, gözlerimde bir sır olmakta.

***

Öteleri yakınlar gibi bir silsem
Doğacak hayatımın en güzel ânı...
Uzaklar! Sizi bir gün zaptedebilsem!...
Uzaklar, kılıç gibi çekmiş zamanı.

***

Uzaklar, benden uzak, ayrı bir varlık,
Uzaklar ki ruhuma en çok yakındır!
Geliniz, ey uzaklar, geliniz artık;
Gönlümde hasret sizi bekleyen kındır.

Dündar AKÜNAL

altın paraya (kırmızı lira) denilmesi bu yüzdendir; aslında (altun) sözü de (al = kırmızı ve ton - tun = renk - renkli) demektir. Bu yazışımız için Çağatay ve Azeri sözlüklerine bakılmalıdır.

(Alma - Elma) ya gelince, bu da, bilinen meyvadan başka, biçiminden ötürü halk arasında (yuvarlak, top) yerinde söylenir. Bu yüzdendir ki eski evlerimizde tavandan asılı veya aynalar üzerinde bulunan yaldızlı şişe ve başka madenden olan toplara (altın top, al alma, kırmızı alma, altın alma, kızıl alma) adları verilmektedir. Bizim yerini tanıyacağımız (kızıl alma = altın top) da çıkış bakımından Türkün ulusal bir meyvası olan (ağaç alması, alma - elma) ile ilgili ve bunun üzerine olan eski bir türeye göre ağaç alması) nın kutlu bir örneği olarak altından dökülüp yapılmıştır.

Biz bunun böyle olduğunu, eski Kazarların hakanları soyundan gelen Dağistan Şamkal'larının ve bunların benzeri olan eski Macar hanlarının (sonraları krallarının) meşru hâkimiyet sembolü olarak saraylarında, atalarından kalma bir (altın top = Kızıl Alma) bulundurmalarından ve bunlardan Şamkalların kızıl almasının «altından dökme» olup halk ortasında sırtına bu kızıl alma ile vurmadan sonra meşru hâkim ve şamkal sayıldığının eskiden yazılmış bulunmasından anlıyoruz.

Türk halk hikâyelerinde ve destanlarda, masallarda (Padişahın-şahın, hanın - beyin, bezirgânın) hiç çocuğu yokken dileği üzerine «Ağa - pir - dervişin verdiği kızıl almadan» ileride büyük işler başaracak ve padişah olacak bir çocukla bunun kabuklarından, öteki her attan üstün bir tayın doğduğu efsanesi pek çok görülür, bundan başka evlenecek padişah kızı (hanım veya begüm) eline merasimle verilen bir (Alma, kızıl alma, altın top, altın alma) yı, saçaklığın altından geçen bütün şehirdeki erkekler arasından birisinin, yavuklusunun sırtına vurmakla ona varmış olur; beriden şehzadelerde (altın alma) yı kimin kapısına vururlarsa, o, evin kızıyle evleneceklerini bildirmiş olurlar ve ona göre düğüne başlanır.

Hele halk şiirlerinde (bayati - mâni ve türkülerde) (alma ve kızıl alma, al alma) üzerine yüzlerce parçalar bulmaktayız. Bütün bunlar, elmanın, Türkün ulusal bir meyvası olduğunu ve bunun pek eskidenberi türe ve yaşayışta büyük bir yer tuttuğunu göstermektedir. Eski Çin yazışlarında elmanın bir Türk meyvası olduğunun yazılışı, öteki İslâm ve Hıristiyanların budun biliğine elmanın Türklerden geçtiğini göstermektedir; bunu başka bir yazımızda tanıtmağa çalışırız. Türkün ulusal meyvasının erikle elma olduğunu Ziya Gökalp çok önce şöyle işaret etmiştir:

«Bahçende yetişir erikle elma,
Komşunun bağından hurmayı alma!»

Böylece, Kızılelma üzerine bizde yazılan ve ileri sürülen düşünceleri gördükten ve elmanın Türk yaşayışındaki yerini ve (kızıl alma) nın anlamını işaret ettikten sonra, (Kızılalma) nın yerlerini gelecek sayıda görürüz.

M. Fahrettin ÇELİK

57
MİLLÎ KÜTÜPHANE

Kıpçak Türkleri

— 2 —

Yazan : Mehmet Sadık ARAN

Bu kabilden olarak Kıpçak Türklerinin de tarihlerinin aydınlanmaması bu gibi ad değiştirme hâdiselerine atfolunmaktadır. Bunlara, yukarıda kaydedildiği gibi, Rus yazıcıları «Polovets, Araplar, Kıpçak, Ermeniler, Hardeş, Bizanslılar, Kuman, Maçarlar, Hün, Almanlar, Falan ve ilh.» dedikleri için bu Türk kavminin tarihteki mevkii şimdiye kadar lâyık olduğu ehemmiyet derecesinde aydınlanmamıştır. Bu adlardan bazıları meselâ : Hardeş, Polovets, Falva, mâna itibariyle : Beyaz tenli, mefhumunu ifade etmekle bu kabile halkının zahirî alâmetlerini bir dereceye kadar bir noktada tesbit etmiş oluyorlar. Başka cihetten bu adların ayni kabileye ait olduğu güç anlaşılır. Meşhur Markuvartın fikrine göre Kıpçakların dedeleri «Irtış» nehrinin yukarı kıyılarında yaşıyan Türk gruplarından [Kimaklar ve Kemaklar] olmuşlardır. (Anadolu şark vilâyetlerindeki, Kemah kasaba adının bununla alâkadar olması muhtemeldir.)

VII asırda Kimahlar Moğollar tarafından yenilerek ülkeleri de fethedilmiştir. Kimahlar arasında Moğol unsurlarının bulunduğuna dair Gürcü tarihçilerinden Garezinin yazılarında da kayıt vardır. X asırdan sonra, Kimah adına tarihte rastlanmıyor. Hülâsa Kıpçak Türkleri iki üç defa Moğol istilâsına uğramışlarsa da, Moğol hakimiyeti onların ne diline, ne de milliyetine asla tesir yapamadığını ve Türklüklerini, tam olarak muhafaza ettiklerini genç Markuvart kaydediyor.

Markuvartın yazılarında bir çok karışık iddialar mevcut olmakla beraber, batıya doğru gelen ve Rusyanın güney ovalarında yerleşen Kıpçaklar kabile bakımından karışık bir haldeydiler. Asyada büyük imparatorlukları kurulurken bunların hakimiyetine tâbi bulunan muhtelif elemanlar ve kabileler birbirine karışmışladır. Bunlardan anlaşılır ki Kıpçaklar Rusyaya geldikleri zaman «iptidaî kabile» halinde değillerdi. D. A. Rasovski kendi yazısında Kıpçak Türklerinin batıya - Rusyaya - doğru akın ettikleri sıralarda, bunların «yeni ortaya çıkmış vahşiler olmadıklarını» munsifane bir surette izah etmektedir. Ne olursa olsun, bütün membalar Kıpçak Türklerinin yüce boylu, mevzun endamlı, güzel sarışın insanlar olduklarında müttefiktirler. Alman, Rus ve Ermeni yazıcılarının bunlara verdikleri = Falva «Polovets» Hardeş adları da «beyaz tenli» lik ifade eder, fakat; ne gariptir ki tarihçiler uzun zaman bu Asyadan gelen Türklerin sarışın - güzel olduklarını kabul etmemişler. Halbuki, tarih membaları Kıpçak kadınlarının güzelliklerine dair kayıtlarla doludur.

Gürcü Vakayinüvisleri Kıpçaklardan Otrak hanın kızının güzelliğini methediyorlar. Şair Nizami, Kıpçak kızlarının beyaz tenliliğinden hayranlıkla bahsediyor. Rus asilzadeleri bir Kıpçak kiziyle evlenmeyi en büyük saadet sayarlardı. Kıpçak hanı tarafından Rus asilzadelerine iltifat kabilinden verilen hediyelerin en değerlisi ve en makbulü bir Kıpçak kızı sayılırdı. Rus asilzade kızları ailelerini terkederek Kıpçak delikanlılarına kaçıyorlardı «Rus kinyazı Vladimir Monomak'ın torununun bir Türk delikanlısına kaçtığı da bu kabildendir».

Bunlardan anlaşılır ki bunlar asla «Moğol» değillerdir. Çin membaları da bunların esmer olmayıp mavi gözlü olduklarını kaydetmişlerdir.

İlâve etmek gerektir, ki yukarıdaki alâmetler Romanyadaki Macarlar arasında ve Moldavyada yaşıyan «Çanğo» larda bugün bakidir. Muasır etnologlar, fonetik delillere göre bunları doğrudan doğruya Kıpçakların neslinden sayarlar. Hali hazırda Uralda ve Orta Asyada Kıpçak kabilesine akraba olanlar arasında yüzde elli siyah saçlılar, kızıl ve kumral saçlılar da vardır.

Bu meselede Kıpçak Türklerinin tarih problemi daha umumî bir problemle ilgili görünür. Bu problem: — Kadim zamanlarda Asyada beyaz bir ırkın yaşamış olduğu problemidir. Bu hakikati Markuvart reddediyorsa da; Sinoloji âlimi Pellis, Asyada beyaz ırkın yaşamış olduğunu kat'i bir surette müdafaa ve teyid ediyor. Daha kat'i bir şekilde bunu G. E. Gurum - Girjimaylo müdafaa ediyor. Bu beyaz ırkın alâmeti farikası yüce boylu, mevzun burunlu, beyaz tenli, mavi gözlü, kumral - açık renkli saçlı olduklarını kaydediyor...

Eski tarihçiler bu gibi hakikatleri itiraf etmezlerdi. Türk ulusuna hor gözle baktıkları için bu ırkın zahirî güzelliklerini de inkâr ediyorlardı. Zaman geçtikçe ve munsif müverrihler çoğaldıkça Türk ulusunun daha nice meçhul meziyetleri ortaya çıkacaktır.

Türk ulusunun hakkında garezkâr ilim ve siyaset adamları tarafından yapılan ve yazılan menfi propaganda izleri hâlâ silinmemiştir. Türk tarihinin, Türk kavimlerini tanımayan medenî Avrupanın ücra ülkelerinde Türkün de sureten medenî bir Avrupalıya benzediğine inanmıyanlar hâlâ çoktur.

Bu sahada çalışmak ve eskiden yerleşmiş olan yanlış zihniyetleri silmek münevver Türk gençliğine ulusal bir borçtur.

Mehmet Sadık Aran

ŞAMAN YAKARIŞLARI

YOL

Gönlümde fırtınaların coştu:
— Seç yolunu, dedin.
Senden adımlarımı attım ey Tanrısal. Adımlarım, sende, seslenmez oldu.
Serin kaynak gibi karanlıklarda durulduum: kumlarımla, çakıllarımla güreştim.
Serin kaynak gibi ışık ve renk içtim: uçurumlar, başımı döndürmedi.
Serin kaynak gibi kanatlandım: göklerimi sessiz ve dilsiz aştım. Bilmediğim dallarda ve kırlarda uyandım.
Gönlümde fırtınaların coştu:
— Seç yolunu, dedin.
Benliğimin en gergin yayı dile geldi: ok çılgınlığı ile inledim, en derin özleyişlerim çağladı. Kaynağımda yıkanan yıldızlar gördüm, denizini arayan kaynağımda, en büyük dalgada sularını morartmak isteyen kaynağımda.
Belirttin yolumu, ey Tanrısal, kaynağımla denizimi havuşturan yolumu. İlk kumla güreşirken deniz gözümde tüttü. Denizimde kaynağımı andım. Üzülmedim ve kıskanmadım. Benliğimin görünmez buruşuğunu dağlaştıran ve uçurumlaştıran bir yol bu, ipek kanadı yalçınla güreştiren bir yol bu, bir yol ve bir ölçü.
Yoksul ve unutulmuş otu emzirdikten sonra çılgın arayışlar içinde çırpınan su-damarını Büyük-Yol'a kavuşurken gördüm, hıçkırığı dinerken, benliğinden soyunurken, soruş-gölgelerinden silkinirken. Çok sevdim bu içten adımı, bu yürekten dökülüşü...
Varol, ey başlangıç ve son-kaygısı ile bulanmamış yol, çok susamş ırmakyatağı gibi her damlayı aç bir özleyişle kucaklayan yol, büyük Alınyazısı-Yolu...

Turodar Turergi

HİKÂYE

Tahsildar duası

Yazan : Şemsettin KUTLU

«Samanlı» nın bu yıl maşallahı var. Allaha çok şükür yağmur küçük fasılalarla aylardanberi bana mısın demeden yağdı, kuraklık tehlikesi kalmadı. Karlar eriyeli aradan bu kadar zaman geçtiği halde Ceyhan, - ikide birde yaptığı gibi - taşarak etrafını felâkete boğmadı. Ekinlerin sararmasına şuracıkta kaç gün kaldı ki.. Hani bu yıl bir de çekirge olmazsa anbarlar buğdaydan dolup taşacak..

Kuruldu kurulalı, Samanlının böyle âfetsiz atlattığı yıllar sayılıdır. Mübarek köy! Sanki Allah buradaki kullarına her yıl bir azizlik yapmaktan hoşlanır gibi onu felâketten felâkete sürükler.

Samanlı, etrafı tepelerle çevrili, çukurca bir arazide yayılı, yetmiş seksen evlik ufarak bir köydür. Ceyhan şimalden ağır ağır akarak gelir, köyün üç çevresini şöyle bir dolandıktan sonra garba doğru yoluna devam ederek geçip gider. Kâfir su, hazine gibi akıp gittiği halde halka bir faydası dokunmaz, tepelerdeki, sırtlardaki tarlalara cetvel açılamaz ki suyunu akıtsın.. Nehrin faydası topu topu sahilindeki beş on tarla ve bostana dokunur.

Faydası dokunmadığına göre bari zarar da vermese ya.. Ne gezer, kış geçip te dağlarda, yamaçlardaki karlar oylum oylum erimeğe başladı mı, bir de bakarsın Ceyhan kırmızıya çalan bulanık bir renkle kudurmuş gibi yatağından taşar, önüne ağaç mı, insan mı, hayvan mı, ev mi ne gelirse sürükliyerek alıp götürür. Birkaç hafta süren bu huysuzluğundan sonra, yatağına çekilince, Samanlı'yı yerinde koydunsa bul, köyün sazdan, çalı çırpıdan yapılan bütün evleri yerle bir olmuş; taştan ve kerpiçten örülü beş on tanesi de yarıyarıya yıkılmış ve balçıkla sıvama dolmuştur.

Nehrin taşmadığı yıllar ise, köylüler bu felâketi atlatmış olmanın sevincine doymadan yeni bir kedere uğrarlar. Böyle senelerde de ekseriya yağmur yağmaz. Halk uzun müddet tevekkül ve teessürle gözleri göklerde birer damla bulut bekleyip durur, fakat kızgın güneş masmavi, parlak ve parıltılı gökte alev alev kayıp gider, günlerce bir damla buhar, bir damla karaltı bile görülmez. Bazı sabahlar doğuda hafif kırmızı bulutlar belirir, öğleye doğru çok yüksekte beyaz kümeler teşekkül eder. Fakat bunlar aldatıcı hayallerdir, güneşin hararetini artırmaktan başka bir şeye yaramazlar. Bekliye bekliye haftalar, aylar geçer, böylece bir karış, iki karış yükselen ekinler gıdasızlıktan sıska, cılız kalmış yavrucuklar gibi boy salamazlar, gürbüzleşemezler, vakitsiz sararmağa ve kurumağa başlarlar.

Kurak yıllarda gayret, köyün imamı Çeçen Hamdi Efendiye düşer. Çeçen Hamdi efendi 55-60 yaşlarında Kafkasyalı, sevimli bir ihtiyardır. On beş senedir Samanlıya yerleşmiş, köylülerin sevgi ve saygısını kazanmıştır. Yağmur yağmadığı senelerde hemen köyün ileri gelenlerini toplar, birlikte para koyarak bir iki koyun alırlar. Bir cuma günü en gencinden, en yaşlısına kadar bütün köylü yarım saat mesafedeki yassı tepeye giderler, koyunları kurban ederler, dualar, ilâhilerle Allahtan yağmur dilerler. Vakıa Allah bu kullarının yalvarışlarına ekseriya kulak asmaz, fakat nadiren de gönüllerini hoş edeceği tutar; durup dururken bir anda mavi gökte siyah bulutlar kümelenmiye, şiddetli gök gürültüleri işitilmeğe başlar, arkasından sağanak halinde dehşetli bir yağmur boşanır. Fakat bu, o kadar nadiren ve yağdığı zaman da o kadar süreksiz, geçici olur ki bütün bu gürültü patırdının arkasından beş on dakika sonra kızgın bir güneş çıkarak ortalığı eskisinden şiddetle kavurmağa başlar.

Bâzı seneler Ceyhan taşmaz, kuraklık da olmaz, işte böyle senelerde mümbit topraklardaki ekinlerin besli ve olgun halini görmeli.. Ortalık göz alabildiğine yemyeşil bir örtüye bürünür, başaklar özleşmeğe başlar. Hani aradan üç dört hafta daha geçti mi bu yemyeşil dünya, altın sarısı rengini ve altın kıymetini alacaktır. Fakat bu sıralarda da ne oldu, ne olmadı derken cenup tarafından en büyük ve en önüne geçilmez bir âfet halinde çekirge sürüsü zuhur eder. Hele bu çekirge derdini hiç sormayınız, mel'un hayvanlar ne teneke gürültülerine, ne silâh seslerine, ne kocaman sırıkların darbelerine aldırış ederler. Bir iki gün süren bir akından sonra çekilip gittikleri zaman, tarlaların hali eski istilâ ordularının ayakları altından geçmiş memleketler gibi bitik ve hazin bir manzara almıştır, ortalıkta kırılmış, kesilmiş sap ve saman yığınından başka birşey görülmez..

Fakat Samanlı halkı her sene bu üç âfetten birine uğramağa o kadar alışmıştır ki, bunlara değil, hâdisesiz geçen yıllara şaşarlar. Bununla beraber yerlerine yurtlarına da çok sıkı bir bağla sarılmışlardır, başka bir tarafa gitmeği akıllarına bile getirmezler..

***

İşte bu yıl da Samanlı'da böyle müstesna yıllardan biri oldu, bir âfete uğramadan hasat günleri yaklaştı. Mahsul dersen bereketli mi bereketli.. Dağlar bayırlar, yamaçlar güneşin altında yaldızlı renklerle parıldıyan, hafif esişlerden âhenkle salınan sarı başaklarla örtülü. Köylünün keyfi yerinde..

Fakat neyliyelim ki Samanlı çile çekmek için yaratılmış bir köy, bakın bu yıl da ne oldu: Ekinler sararıp ta orak zamanı gelince âşar tahsildarları her zamanki gibi yurdun her tarafına dağıldılar. Bu arada Samanlı ya da Murtaza efendi isminde biri düştü. Lâkin Murtaza efendi diyip te geçmemeli, herif, şöhreti bütün vilâyette yayılmış yaman bir adam.. Samanlı tahsildarlığı kendisine verildiği zaman, köyün hakkında ötedenberi işitilen rivayetlerle gönlü bulanan Murtaza efendinin evvelâ fena halde canı sıkılmış, kasabaya eli boş döneceğinden korkmuştu. Fakat hasat vaktinden bir iki hafta önce karısı ve çoluk çocuğiyle gelip köye yerleşince parmağı ağzında kaldı. Demek kendisine bu köy hakkında yalan söylemişlerdi, işte mahsul göz önünde, dağlar taşlar ekinle dolu idi.. Tahsildar, köye geldiklerinin ilk gecesi, vaziyeti şöyle bir kolaçan ettikten sonra karısının kulağını büktü:

— Dikkat et eksik etek, yükümüzü iyice tutmalıyız, sen kadınlarla madımlarla konuşurken bir yolunu bul, hediye filân getirenlerin işlerinin tıkırında gideceğini çıtlat. Ben buğdaydan evelallah alacağımı alırım, dedi.

Hakikaten bu karardan sonra karı koca dehşetli bir faaliyete giriştiler. İlk günlerde birer sepet yumurta, yoğurt, taze yapraklar içinde tereyağı kümelerinden başlıyan hediyeler bir müddet sonra yükte de pahada da mikdarını arttırdı. Daha sonra tahsildarın evine tavuklar, kuzular, küçük çuvallar taşınmağa başladı.

Murtaza efendi hakikaten siyasî bir adamdı, bütün köylülere gayet nezaketle fakat çok kat'i ve âmirane bir tavırla muamele ediyor, onunla yüzleşen, karşılaşan her köylü beş on dakika konuşunca âdetâ sihirlenmiş gibi oluyor, muhabbetten mi, korkudan mı olduğunu anlamağa bile vakit bulamadan kendinde, tahsildar beye «ufak bir hediye» yollamağa bir mecburiyet hissediyordu.

Böylece günler geçmeğe ve günler geçtikçe Murtaza efendi de işi azıtmağa başladı, şimdi köylüleri zamanlı zamansız çeviriyor, hiç kaybetmediği sinsi tavrı ve riyakâr nezaketiyle onlara o kadar hesaplar çıkarıyor, geçmiş günlere ait, Devlete karşı ödenmesi ihmal edilmiş o kadar borçlar icad ediyordu ki zavallılar bu yüzden bütün rahatlarını kaybettiler. Meğer kendileri ne Devlet millet hainî adamlardı da haberleri

(Lûtfen sayfayı çeviriniz)

Akın

Türk için ermeydanı hem beşik, hem mezardır,
Türk gülerek dövüştü her savaş toprağında,
Kazanılan zaferler mâziye yâdigârdır,
Bunlar birer destandır tarihin dudağında!..

Asya'dan zorlu yaylar gerildi, hedef aldı,
Oklar batıya uçtu mesafeler kısaldı,
Yıldırımlar, boralar ardında yaya kaldı!
İlk molayı verdiler hemen (Atlas) dağında..

Dar gelince anayurt şahlandı yağız atlar,
Bu atların altında dümdüz oldu (Karpat) lar,
Roma'dan arşa çıktı yalvarmalar, feryatlar,
Avrupa'nın göbeği ezildi ayağında!..

Sanki özyurt sel gibi boşandı akın akın..
Garp uzaktaydı amma bir anda oldu yakın!
Bu mucizeyi akla uzak bulanlar bakın;
Seyredin (Türk) nasılmış tarihin her çağında?!..

H. Basri ÇINAR

u, ye kadar bütün vergilerden kaçmışlar, onda birini bile ödememişlerdi. Böylece bir ay geçti. Murtaza Efendi sonsuz bir gayretle defterleri karıştırıyor, çalışıyor çabalıyor, ha bre hesap çıkarıyordu.

Tahsildar artık tam manasiyle çekilmez bir hale gelmişti. Köylüler onu gördükleri zaman Azraille karşılaşmış gibi kaçmağa başladılar, çünkü herif evde, tarlada, su başında kimi yakalasa evvelâ hal hatır sorduktan sonra hemen bir yolunu buluyor:

— Bak Dursun ağa, senin fi tarihinde ihmal ettiğin filân vergi borcu var ya...

Yahut:

— Oğlum Mustafa, baban rahmetlik filân sene kazaya geldiğinde..

Diyerek bir takım akıl sır ermez hesaplar gösteriyor, neticede ya bu söylediği mikdarı koparıyor, ya bir kolayını bulup bunu ortadan kaldırmak için biraz fedakârlık yapılması lüzumunu ileri sürüyor, yahut da buğdayın âşar hissesinden başka münasip bir mikdarının daha feda edilmesi gerek olduğunu ifade ediyordu.

Köylüler artık sonsuz bir ye'se düşmüşlerdi. Bu insafsız adamı doyurmak imkânı yoktu. Artık iki üç günde bir katırlar ve arabalarla hesapsız erzak tahsildarın evinden kasabaya doğru sevk ediliyor, adam bu gönderilenin yerine yenisini koymakta, tekrar yollamak, tekrar koymakta asla kusur etmiyordu.

Ekinler biçilmeğe başlanmıştı. Şimdi Murtaza efendi harman yerinden bir lâhza ayrılmıyordu, buğdaylar dökülüp, taneler saplardan ayrıldıkça hemen harman sahibinin yanına yaklaşıyor, defterleri açıyor, kâtibiyle lûgatli, mugatli birşeyler konuşuyorlar, neticede buğday sahibi zahiresinin onda birini ayıracakken farkına bile varmadan yarısından çoğunun elinden çıktığını ıztırapla görüyordu.

Köylülerin «bu yıl afat olmadı!» diye sevinmeleri çoktan güme gitmişti. Evet vakıa bu yıl baskın, kurak, çekirge olmamıştı, fakat bütün bunlara mukabil başlarına öyle bir belâ musallat olmuştu ki, hani beş kere çekirge gelse bu kadar zarar vermezdi, zavallıların ağzını bıçak açmıyordu.

Hele imam Hamdi Efendi bu hale en çok üzülenlerdendi. Gerçi onun tarlası, bağı filân yoktu. Fakat kendisinin velinimeti olan hemşerilerinin bu haksız ve yersiz muamelelere maruz kalmalarına tahammül edemiyordu. Tahsildara dehşetli kızgındı.. Birkaç kere köylüyü mukavemete teşvik etti:

— Hükûmetimize canımız da, malımız da feda olsun, fakat bu dinsiz adam bütün bunları hükûmet için değil, kendisi için alıyor. Bu kadar haksızlık olmaz, kaymakama şikâyet yazalım..

Dedi. Lâkin heriften gözleri yılmış olan köylüleri ikna edemedi. Nihayet onlardan bir medet gelmiyeceğini anlayınca, «ne olursa olsun» diyerek işi kendisi halletmeğe karar verdi.

Bir akşam tahsildarın evine damladı. Murtaza Efendi imamın damarını hissettiği için onu susturmağa, gönlünü almağa karar vermişti. Hamdi Efendiyi gayet iyi karşıladı, iltifatlara boğdu. İmam bu vaziyet karşısında evvelâ kısa bir tereddüt geçirdi. Fakat azminden dönmemeğe karar vermişti, daha elindeki kahvesini bitirmeden:

— Birader bugün seninle biraz açık konuşacağım, lehülhamd biz de biraz mürekkep yaladık, beş on sene medresede dirsek çürüttük. Hükûmet işine az buçuk bizim de aklımız erer, bana öyle geliyor ki sen halkı fazla tazyik ediyorsun..

Diye başladı. Murtaza Efendi hafifce tebessüm ediyordu. Zaten hazırlıklı idi. Sözü aşağıdan aldı, onu yumuşatmağa ve kendisine çevirmeğe uğraştı. Fakat imamın kafası artık iyice kızmıştı. Zaten deli dolu sözünü sakınmaz bir adamdı. Aralarında çetin bir münakaşa başladı. Hele bir aralık tahsildarın kendisine hakkı sükût olarak muayyen bir yüzde teklif ettiğini görünce âdetâ kendinden geçti:

— Behey din Devlet düşmanı, utanmadan bir de bana rüşvet mi teklif ediyorsun? diye bar bar bağırmağa başladı. Bunun üzerine Murtaza efendi münakaşayı derhal kapattı. Onu usulca ve yine nezaketle evinden kovdu, kâtibi şahit olarak tutarak «icrayı vazife halinde bir memura hakaret» suçiyle kendisini mahkemeye verdirdi. İki gün sonra zavallı Hamdi Efendi muhakeme olmak için kasabayı boyladı..

***

Harmanların savrulması bitmiş, köylüler bu bolluk senesinde her senekinden daha az bir mahsulü anbarlarına koyabilmiş üst tarafını tahsildara kaptırmışlardı. Murtaza Efendinin işi artık hitama ermişti. sonbahar günü, önceden gönderdiği sayyüklere ilâveten, küçük bir kervan tutacak, eşyasiyle birlikte köyden hareket etti.

Maamafih ayrılmadan evvel o kendis has nezaketile bütün köylülerle samimî k caklaşmalarda ve vedalarda bulunmayı ihmal etmedi. Köylüler bu manzaraya ş kın, hayran bakakaldılar.

Onun köyden ayrılışından iki üç ha sonra da imam Hamdi Efendi muhakem ni bitirerek kasabadan döndü. Biçare ad vakıa beraat etmişti, fakat anasından e diği süt de burnundan gelmişti. Köye dör dönmez Hamdi Efendinin ilk işi, kurak yıllarda yağmur duasına çıktıkları zama gibi bir hazırlık yapmak oldu. Kurbanl aldırttı ve bir gün bütün bu hazırlıkları hayret ve sükûnetle seyreden köylüleri arkasın takarak Yassı Tepeye götürdü. Orada kurbanları kestiler, ilâhiler, âminler çağrışıld Köylüler imamın maksadını ancak o zama anladılar:

Bütün bu merasimden sonra Hamdi E fendi secdei rahmana kapandı:

— Ey Rabbülâlemin, su baskını, kurak lık, çekirge gibi âfetler Allah emri, se emrindir. Biz bunlara da seve seve razıyı Yalnız bizi âşar tahsildarı Murtaza Efen âfetinden mahfuz eyle, onu bir daha başımıza musallat etme..

Diye yakıcı dualar etti.

Sonra yine kendisi önde, halk arka sessiz sessiz köye döndüler.

Şemsettin KUTLU

Seçme, güzel şiirler

Türkoğlu

Başlayınca Türk akını,
Keskin kılıç yırtar kını,
«Tanrı» olur en yakını.
Türk oğluna güç mü yeter?

Yiğit yurda can verendir.
Sınırda göğüs gerendir.
Düşmanı yere serendir.
Türk oğluna güç mü yeter?

Savaş, Türkün yasasıdır,
Evde ölmek tasasıdır,
Ölüm, yolun kısasıdır.
Türk oğluna güç mü yeter?

Atam «Kürşad» beni bekler,
Kanat açmış hep melekler,
Boşa gitmez bu emekler.
Türk oğluna güç mü yeter?

Yılanoğlu yurd kutludur,
Yurd korumak çok mutludur,
Türk daima umutludur...
Türk oğluna güç mü yeter?

İ. Hakkı YILANLIOĞLU

Arkadaş sen bize gel

Toprağa sür alnını, tarlasında dize gel.
Umudun tükenirse, düşünmeden bize gel.
Kaygıları paylaşan, bölen arkadaş bizde,
Yüreği pâk, alnı ak Efeyle, Dadaş bizde

Dostluk bizde bulmuştur, var olmanın tadını
Vefa bizde arıyor, unutulan adını.
Her derde şifa olan, türlü eller bizdedir.
Yiğitlere el veren, Çamlıbeller bizdedir.

Bir kütüğe yaslanıp, toprağı dinle biraz,
«Palandöken» ardından kıvrılıp giden Araz.
Neler söyler insana bu ömür destanından
Ses verirken turnalar yaylânın lisanından

Toprağı karış karış didikliyen eller var
Tarlalarda göverip, yeşeren emeller var
Gel azıcık! dağlara gönül vereni tanı
Sevenin kulu bunlar, sevmiyenin sultanı

Niğde : Sırrı CAN

Cenup akşamları

Nemli dudaklardan sızdı mırıltı..
Ve sükûn beldesi rûyaya daldı.
Fağfur sahillerden, bûseler aldı;
Uzak ıklimlerden kopan fısıltı..

Müphem tebessümle harelendi su;
Zümrüt adalarda tüttü arzular..
Berrak aynalarda ruhun aksi var,
Gözlerde sükûtun mavi uykusu.

Ahmet Hamdi ÖNAL

Gurbet

Gözlerim uzaklarda takılı kaldı suya,
İçimde perde perde silindi hâtıralar;
Gurbetteki acıyı kalbimde duya duya,
İçimde perde perde silindi hâtıralar.

Dolaşırken önümde bir martı, bir kelebek,
Sızlamağa başladı içimdeki yaralar.
Gurbet, istersen artık ölüme de beni çek;
Bir hayal oldu uçtu o tatlı hâtıralar.

Hüseyin AKALIN

Sonbahar

Başımda bir ağırlık,
Bakışımda hüzün var.
Yarabbi bu kadar sık,
Üzüntüden sen kurtar.

Bıkıyorum çok zaman,
İçim bütün dert, kahır.
Avutmuyor ki bir an:
Ne deniz, göl, ne de kır.

Ufuk hasta.. Su küskün,
Yaprak sarı, dal kırık.
Kuşlar bile pek üzgün,
Hepsinde bir hıçkırık.

Yüreğimde irkilti,
Gözlerimde keder var.
Dudağımda inilti.
Ve geçiyor sonbahar.

Hikmet Şinasi ÖNOL

MİLLİYETÇİ DERGİLER